

Vauvojen huostaanotto kehityksellisenä ja tutkimusperustaisena kysymyksenä

MARJO FLYKT & RAIJA-LEENA PUNAMÄKI & TARJA PÖSÖ

Johdanto

Pienten lasten ja etenkin vauvojen huostaanotto on vaativa ja ristiriitainen päätös, jota pidetään yhtenä lastensuojelun vaikeimmista ratkaisuksista (Ward ym. 2006). Vauvat ovat täysin riippuvaisia jatkuvasta huolenpidosta, ja heidän tarpeisiinsa tulee vastata välittömästi (Bell & Ainsworth 1972). Puutteellinen huolenpito asettaa vauvan fyysiseen ja psyykkiseen vaaraan (Pechtel & Pizzagalli 2011) ja vaatii siten lapsen kehitystä ja hyvinvointia turvaavia toimenpiteitä, äärimmillään huostaanottoa. Toisaalta vaikka huostaanotto tarjoaisi vauvalle välittömästi paremman fyysisen huolenpidon, psykologisesti on kyse vauvan ja vanhempien erottamisesta ja vauvan kiintymyssuhteen äkillisestä katkaisemisesta (Stovall & Dozier 1998). Ristiriitaisessa päätöstilanteessa joudutaan puntaroimaan, onko vanhemman kyky vastata vauvan tarpeisiin heikentynyt väliaikaisesti vai pysyvästi sekä voidaan-ko vauvan kehityksen ehdot taata parhaiten tuemalla vanhempia vai sijoittamalla vauva kodin ulkopuolelle (Ward ym. 2006). Ratkaisut ovat harvoin yksiselitteisesti oikeita tai vääriä.

Lapsiperheitä ja lasten kehitystä ja hyvinvointia tuetaan monin eri tavoin suomalaisessa palvelujärjestelmässä. Vauvojen huostaanoton kannalta keskeisessä päätöksentekoaasemassa olevilla toimijoilla – sosiaalityöntekijöillä ja hallinto-oikeuksien tuomareilla – ei ole kuitenkaan käytössään jaettua, julkilausuttua ja testattua ohjeistusta ja normistoa siitä, miten huostaanoton edellytyksiä ja tarkoituksenmukaisuutta tulee tulkita vauvojen tarpeiden ja oikeuksien kannalta. Päätöksenteko edellyttää neuvotteluja vanhempien, perheen muiden läheisten sekä useiden eri asiantuntijatahojen kans-

sa, samoin kuin asiantuntemusta lapsen kehityksestä, oikeuksista, lainsäädännöstä ja julkisen vallan vastuusta. Päätöksentekijät voivat joutua pohtimaan pirstaleisen ja ristiriitaisen tiedon pohjalta tätä vauvojen ja heidän vanhempiensa ja läheistensä kannalta merkittävää asiaa. Vauvojen huostaanoton päätöksenteon ohjeistuksen ohuuden tai jopa puutteen on todettu olevan tyypillistä pohjoismaiselle lastensuojelulle (Hestbaeck ym. 2020).

Tässä artikkelissa pyrimme herättämään keskustelua siitä, miten olisi mahdollista tukea vaativia huostaanottoratkaisuja tutkimusperustaisesti ja nykyistä monialaisemman kokonaistiedon ja ymmärryksen avulla. Rajaudumme vauvan kehityksen ja hyvinvoinnin näkökulmaan, jonka tulisi olla keskiössä päätöksiä tehtäessä. Vauvoilla viittaamme alle 1-vuotiaisiin. Vauvaiässä sosiaalis-emotionaalinen, sensorimotorinen ja neurofysiologinen kehitys on voimakasta ja intensiiviset muutokset tapahtuvat tiiviissä vuorovaikutuksessa pääasiallisen hoitajan kanssa (Tronick 2007). Artikkelin alkuosassa esittelemme tätä lapsen ensimmäisen vuoden kehitystä vuorovaikutussuhteessa hoitavaan aikuiseen taustana vauvojen huostaanottopäätöksille. Sen jälkeen esittelemme vauvojen huostaanottojen yleiskuvaa Suomessa. Loppuluvussa kokoamme näiden pohjalta näkemyksemme siitä, miksi päätöksentekoa tulisi nykyistä systemaattisemmin tukea tutkimusperustaisella tiedolla silloin, kun vauvan kehitys ja hyvinvointi on vaarantunut lastensuojelun toimia edellyttävällä tavalla.

Lapsen ensimmäisen vuoden kehitys: vuorovaikutussuhteen merkitys

Vauvan intensiivinen kehittyminen ja oppiminen tapahtuvat läheisessä vuorovaikutuksessa hoitajan kanssa (Feldman 2007; Tronick 2007). Lapsen varhaiset kokemukset puolestaan vaikuttavat laaja-alaisesti myöhempään psyko-fyysis-sosiaalisen kehitykseen ja hyvinvointiin aina aikuisikään saakka (Doyle & Cicchetti 2017; Haltigan ym. 2013). Pienellä vauvalla ei ole vielä juurikaan keinoja säädellä itse omia fyysisiä tilojaan, käyttäytymistään tai tunteitaan (Hill, 2015). Hän tarvitsee hoitajaa perustarpeiden, kuten nälän ja unen, tyydyttämiseen, rauhoittumiseen ja turvallisuuden tunteen luomiseen sekä toisaalta aktivoitumiseen, kommunikointiin ja positiivisten tunnetilojen jakamiseen (Isosävi & Lundén 2013).

Ensimmäisten kolmen vuoden aikaiset toistuvat vuorovaikutuskokemukset luovat perustan aivojen rakenteiden, toiminnallisten yhteyksien ja stressinsäätelyjärjestelmien muotoutumiseen (Kim 2016). Esimerkiksi lapsen stressiä säätelevän hypothalamus-aivolisäke-lisämunaaiskuoriakselin (ns. HPA-akseli) toiminta muovautuu pysyvästi sen pohjalta, millä tavoin vanhempi toistuvasti pystyy tyynnyttämään lapsen stressitiloja. Krooninen, esimerkiksi kaltoinkohteluun liittyvä stressi voi saada aikaan HPA-akselin yli- tai aliherkistymistä (van Bodegom ym. 2017). Kaltoinkohdelluilla lapsilla on myös todettu poikkeavuuksia muun muassa muistiin, oppimiseen ja pelon säätelyyn liittyvissä aivojen rakenteissa ja toiminnallisissa yhteyksissä (ks. katsaukset: Carvalho ym. 2016; Pervaniodou & Chrousos 2018). Toistuvat varhaiset voimakkaat stressikokemukset ennustavat laaja-alaisesti myös kardiometabolisia ja immuunijärjestelmän kehitysvaikeuksia ja muodostavat riskin psyykkisille ja somaattisille sairauksille (Pervaniodou & Chrousos 2018). Huomioitavaa on, että lapsen kehitystä haittaa voimakkaasti ei ainoastaan fyysinen vaan myös emotionaalinen kaltoinkohtelu, jolloin vanhempi saattaa vetäytyä vuorovaikutuksesta lapsen kanssa tai toimia jatkuvasti halventavasti ja vihamielisesti lasta kohtaan (Burns ym. 2010; Green ym. 2018; Kisely ym. 2018).

Ensimmäisen vuoden aikana syntyy myös lapsen kiintymyssuhde eli pitkäkestoiset mielikuvat ihmissuhteiden turvallisuudesta sekä luottamus itseeseen (Bowlby 1969; Ainsworth ym. 1978). Kiintymyssuhteen laatu on merkityksellinen, koska sen

myötä syntyneet odotukset toisia ja itseä kohtaan alkavat ohjata lapsen käyttäytymistä myös myöhemmissä ihmissuhteissa. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi oppii luottamaan siihen, että läheisen ihmisen puoleen voi kääntyä ollessaan hädistään tai peloissaan, kun taas turvattomassa kiintymyssuhteessa lapsella on toistuvia kokemuksia siitä, ettei toisten ihmisten apuun voi luottaa (Ainsworth ym. 1975). Erityisesti vaihtuvissa, ennakoimattomissa ja vaarallisissa kasvuympäristöissä lapselle usein syntyy ns. jäsentymätön kiintymyssuhde eli kyvyttömyys luoda johdonmukaisia ja pysyviä mielikuvia hoitavista ihmisistä. Taustalla on ylivoidun stressin kokeminen ilman aikuisen tyynnyttelyä, samalla kun ainoa mahdollinen turvan lähde (hoitava aikuinen) on itsessään pelottava, esimerkiksi kaltoinkohteleva (Main & Solomon 1990). Jäsentymätön kiintymyssuhde onkin todettu yleiseksi sijoitetuilla lapsilla (Bakermans-Kranenburg ym. 2014). Hoitajan jatkuva vaihtuminen esimerkiksi useissa lyhytaikaisissa sijoituksissa tai laitoshoidossa voi äärimmillään johtaa myös siihen, ettei lapsen ole lainkaan mahdollista muodostaa pysyvää kiintymyssuhdetta. Tällöin puhutaan ns. reaktiivisesta kiintymyssuhdehäiriöstä, jolloin lapsen käytös voi olla joko äärimmäisen vetäytyvää tai sosiaalisesti valikoimatonta (Bakermans-Kranenburg ym. 2014; Doyle & Cicchetti 2017).

Varhainen kiintymyssuhde on tärkeä, sillä se ennustaa myöhempää hyvinvointia ja kehitystä. Turvaton ja erityisesti jäsentymätön kiintymyssuhde ennustaa mielenterveyshäiriöitä, kuten depressio-, ahdistus- ja aggressio-oireita (Fearon ym. 2010; Groh ym. 2012). Turvaton kiintymyssuhde on yhteydessä häiriintyneeseen tunteiden säätelyyn, kun taas turvallinen kiintymys ennustaa optimaalista stressinsäätelykykyä (Groh & Narayan 2019). Paitsi hyvinvointia ja ihmissuhteiden toimivuutta (Doyle & Cicchetti 2017; Haltigan ym. 2013), kiintymyssuhteen turvallisuus ennustaa myös kykyä toimia itse vanhempana (Main ym. 1985; Verhage ym. 2016).

Vauvojen huostaanottoja ja sijoituksia koskevissa ratkaisuissa on siis huomioitava kehitykselliset näkökohdat. Ensimmäinen vuosi on herkkyysskautta sekä lapsen neurobiologisen itsesäätelyn kehityksen että kiintymyssuhteen muodostumisen kannalta. Siksi olisi tärkeää taata hoitavan aikuisen pysyvyys sekä kyky herkkyyteen lapsen tunneilmaisuille ja lapsen stressin säätelyyn. Vanhemman päihde- tai mielenterveysongelmat

muodostavat riskin turvattoman kiintymyssuhteen kehittymiselle (Atkinson ym. 2000; Bergin & McCollough 2009), mutta ne eivät yksinään selitä kehitysvaikeuksia. Keskeistä lapsen hyvinvoinnin kannalta ovat myös vanhemman omien kiintymyssuhdekokemusten laatu ja hänen kykynsä ymmärtää lasta ja vastata tämän tarpeisiin (Slade ym. 2005; Verhage ym. 2016). Terapeuttiset palvelut puolestaan voivat tehokkaasti lisätä vanhemman herkkyyttä lapsen tarpeille ja ymmärrystä vanhemmuuden taustalla olevista omista kiintymyssuhdekokemuksista.

Kehityksellinen näkökulma vauvojen huostaanoton arvioinnissa merkitsee myös lapsen vuorovaikutussuhteen huomioimista suhteessa sekä biologiseen että sijaisvanhempaan. Arvioinnissa tulisi kiinnittää huomiota vanhemman kykyyn säädellä vauvan tunnetiloja, ymmärtää tämän kokemuksia ja luoda turvallinen emotionaalinen vuorovaikutus. Keskeistä on myös varmistaa, että sijoitettu vauva voi kokea samana pysyvän hoitajan säännönmukaista, säätelevää ja turvallista kiintymystä tukevaa hoivaa. Näin ensimmäisen elinvuoden monitahoinen ja intensiivinen oppiminen ja kehittyminen ovat mahdollisia myös huostaanoton ja sijoituksen olosuhteissa tässä kehityksen erityisen herkässä vaiheessa. Sijaisvanhemman valinta on tärkeää, sillä tutkimukset osoittavat, että sijaisvanhemman oman kiintymyssuhdehistorian turvallisuus (Lionetti ym. 2015) ja kyky vastata lapsen tarpeisiin sensitiivisesti (Bovenschen ym. 2016; Gabler ym. 2014) ennustavat sijoitetun lapsen kiintymyssuhteen muuttumista turvalliseksi.

Vauvojen huostaanotto: yleisyys ja toimenpiteiden luonne

Vauvojen huostaanotto ei ole Suomen lastensuojelulain mukainen käsite, sillä lastensuojelulaissa (417/2007) ei ole erityisiä vauvojen huostaanottoja koskevia ikäspesifejä kriteereitä. Tämä eroaa esimerkiksi Norjasta, jossa lastensuojelulaki erotelee vastasyntyneet omaksi ryhmäkseen, jota koskee erityinen kriteeristö (Hestbaeck ym. 2020). Vauvojen huostaanoton päätöksenteon tutkimusta ei ole Suomessa tehty, ja pienten lasten huostaanottoja koskevat tutkimukset (Bardy 2001; de Godzinsky 2014; Hiitola 2015) samoin kuin lastensuojelutilastointi käyttävät usein ikäluokituksia 0–2 tai 0–5 vuotta, mikä vaikeuttaa vauvoja koskevan tiedon analysointia.

Taulukossa 1 esitetään alle 1-vuotiaiden huostaanotettujen ja muilla perusteilla sijoitettujen vauvojen lukumäärät vuosina 2008–2017.¹ Vauvojen huostaanotot olivat harvinaisia tuolla ajanjaksolla. Vuonna 2017 oli 32 alle 1-vuotiaasta lasta huostassa. Kahdeksan huostaanottoa oli tehty tahdonvastaisesti. Huostaanotettujen vauvojen määrä on pieni suhteessa ennen vauvan syntymää tehtyihin ennakollisiin lastensuojeluilmoituksiin, joita tehtiin 2 002 vuonna 2017 (Lastensuojelu 2017, 15). Avohuollon sijoituksissa vauvoja oli samana vuonna 249 ja kiireellisesti sijoitettuna 114. Huomionarvoista on, että tilastoinnissa yksi lapsi voi olla useammassa sijoitusmuodossa vuoden aikana. Vauvojen sijoitusten kestosta ei ole tietoa, mutta vuotta 2014 koskevan seurantatiedon pohjalta lähes 60 prosenttia kodin ulkopuolelle ensimmäisenä elinvuonnaan sijoitetuista vauvoista oli kaksi-vuotiaina edelleen ulkopuolisessa sijoituksessa (Tilastoraportti 9, 2018).

Jos tarkastellaan kaikkien kodin ulkopuolelle sijoitettujen vauvojen määrää suhteutettuna alle 1-vuotiaiden määrään (1 000 lasta kohden), on heitä Suomessa enemmän kuin Tanskassa, mutta vähemmän kuin Norjassa ja melko saman verran kuin Ruotsissa. Vauvoja otetaan kuitenkin vähemmän huostaan Suomessa kuin näissä pohjoismaisissa vertailumaissa. (Hestbaeck yms. 2020).

Vaikka adoptio ei ole Suomen lastensuojelulain mukainen sijoitusvaihtoehto, ovat havainnot vauvojen kotimaisista vierasadoptioista kiinnostavia. Käräjäoikeuksien ratkaisuihin perustuvan selvityksen mukaan vuosina 2015–2016 tunnistettiin 50 vauva-adoptiota senkaltaisiksi, että adoption vaihtoehtona olisi todennäköisesti ollut huostaanotto (Laine ym. 2018). Käräjäoikeuden adoptiopäätös oli tehty, kun vauvat olivat keskimäärin 4,5 kuukauden ikäisiä. Kaikki adoptiot perustuivat suostumukseen. Adoptioita oli 20 vuonna 2015 ja 30 vuonna 2016 – vuositasolla adoptioiden määrä on siis varteenotettava verrattuna huostaanotettujen vauvojen lukumäärään (27 vuonna 2015 ja 38 vuonna 2016). Tämä kertoo osaltaan siitä, että julkisen vallan tekemien huostaanottojen rinnalla vanhemmat tekevät omia ratkaisujaan lapsen kehityksen turvaamiseksi tilanteissa, joissa he eivät itse pysty tai halua huolehtia lapsesta.

¹ Kiitos Tuula Kuoppaselle (THL), joka on koonnut erilliset alle 1-vuotiaiden huostaanottoja ja muita kodin ulkopuolelle sijoituksia kuvaavat taulukot.

Taulukko 1. Vuoden aikana kodin ulkopuolelle sijoitetut alle 1-vuotiaat lapset vuosina 2008–2017

Vuosi	Huostaanotettujen vauvojen lukumäärä (suluisissa tahdonvastaisesti huostaanotetut)	Avohuollon tukitoimena sijoitettuna olleet vauvat	Kiireellisesti sijoitettuna olleet vauvat
2017	32 (8)	249	114
2016	38 (5)	298	133
2015	27 (5)	242	91
2014	33 (6)	285	128
2013	48 (7)	303	138
2012	63 (17)	294	139
2011	45 (9)	254	140
2010	34 (5)	261	121
2009	44 (12)	233	124
2008	41 (5)	224	84

Lähde: Lastensuojelu SVT. THL. 7.11.2018.

Vauvojen huostaanottoja koskevan tutkimustiedon vähäisyyden vuoksi valotetaan tässä joitakin vauvahuostaanottojen ominaispiirteitä kahden kunnan asiakirja-aineiston avulla. Näistä kunnista on kerätty ja analysoitu kaikki 1-vuotiaita ja nuorempia koskevat huostaanottohakemukset ja -päätökset ajanjaksolla 2010–2017 eli yhteensä 16 vauvahuostaanottoa.² Vauvoista seitsemän oli otettu huostaan 1–6 kuukauden iässä ja yhdeksän 7–12 kuukauden iässä. Yksi huostaanottopäätös oli tahdonvastainen. Äiti oli yksin huoltajana 12 lapsella.

Koska asiakirja-aineisto kattaa vain joko huostaanottopäätöksen tai hallinto-oikeudelle tehdyn huostaanottohakemuksen, on niissä olevien tietojen pohjalta mahdotonta laatia tarkkaa kuvausta ja aikajanaa vauvojen ensimmäisestä vuodesta. Aineiston perusteella voidaan silti päätellä, että vauvat olivat pääsääntöisesti olleet lastensuojelun asiakkaina jo syntymästään alkaen tai viimeistään ennen puolivuotispäiväänsä. Ennakollinen lastensuojeluilmoitus oli mainittu viiden lapsen asiakirjassa. Kolmea tapausta lukuun ottamatta perheet olivat olleet erityisten palveluiden kohteena ennen vauvan syntymää, esimerkkeinä vanhempien päihdekuntoutus tai sairaalahoito ja vanhempien sisarusten lastensuojeliasiakkuus. Kontakti lastensuojeluun ennen huostaanottoa tarkoitti kotiin tarjottua perhetyötä, avohuollon tu-

kitoimena tehtyjä perhekuntoutus- ja ensikotijaksoja sekä kiireellisiä sijoituksia. Vain yhdellä lapsella huostaanotto oli ensimmäinen kodin ulkopuolelle tehty sijoitus. Vauvan huolenpidon puutteet olivat johtaneet huostaanottoon. Niiden taustalla oli pääsääntöisesti äidin (tai molempien vanhempien) vaikeat päihde- ja mielenterveysongelmat ja niihin kytkeytyvät arjen hallinnan ja lapsen hoidon ongelmat.

Tämän aineiston pohjalta näyttää siltä, että vaikka vauvojen huostaanottoja tehdään määrällisesti vähän, ne toteutuessaan liittyvät lastensuojelussa tunnistettuihin, vauvan turvallisuutta uhkaaviin ja osin jo syntymää edeltäviin riskeihin. Riskejä on pyritty vähentämään eri palveluiden ja kodin ulkopuolelle tehtyjen sijoitusten avulla. Kun vauva on otettu huostaan alle 1-vuotiaana, hän on jo varttunut useissa kehitysympäristöissä, kuten sairaalassa, ensikodissa tai sijaisperheessä.

Lopuksi: vastauksia odottavia kysymyksiä

Lapsen ensimmäisen ikävuosi on intensiivinen kehitysvaihe. Siksi ei ole merkityksetöntä, miten lapsen kehitys turvataan tilanteissa, joissa vanhempien tai muiden lapsesta vastuussa olevien aikuisten huolenpito haittaa vauvan kehitystä. Huostaanotto on joissakin tilanteissa oikea ratkaisu, mutta usein jokin muu ratkaisu voi olla parem-

² Aineisto on kerätty osana pohjoismaista pienten lasten huostaanottopäätöksiä tarkastelevaa tutkimusta.

pi. Tekemämme katsaus vauvojen huostaanottoihin konkretisoi suomalaisen lastensuojelun periaatetta, jonka mukaan huostaanotto on viimesijainen toimenpide ja muita tukitoimia tulee käyttää ensisijaisesti. Suomessa on esimerkiksi ensikotitoiminnalla vahvat perinteet ja terapeuttisia tukitoimenpiteitä on kehitetty pienten lasten vanhemmille, jotka ovat kokeneet parisuhdeväkivaltaa, vakavia traumoja ja kärsivät päihde- ja mielenterveysongelmista (kts. Pajulo ym. 2006; Pajulo ym. 2012). Tärkeää olisikin saada tarkempaa tietoa siitä, keitä vanhempia voidaan tämän kaltaisilla hoidoilla riittävästi auttaa ja miten ja millä aikavälillä niiden vaikutukset näkyvät vauvan hoidossa ja huolenpidossa.

On kuitenkin vahvaa tutkimusnäyttöä siitä, että paitsi puutteellinen vanhemmuus, myös lukuisat ensimmäisiin elinvuosiin ajoittuvat sijoitukset uhkaavat lapsen kiintymyssuhteen turvallisuutta ja suotuisaa psyykkistä kehitystä (Hillen & Gafson 2015; Lang ym. 2016). Siksi huostaanottoratkaisua ei tulisi viivyttellä, jos vauvan kehitys on vakavasti vaarantunut. On välttämätöntä, että kehityksellistä tietoa käytetään ohjaamaan vauvoja koskevia ratkaisuja ja päätöksentekijöitä ei jätetä yksin miettimään, olisiko tarpeellista edelleen saada ”lisää näyttöä” siitä, että lapsen kehitys on vakavasti vaarantunut. Odottamisessa lapsen kehityksen aikataulu voi unohtua (Ward & Brown 2013), sillä myönteinen ja eheä varhainen kehitys vaatii vakaan ja ennakoitun sosiaalisen ympäristön. Linda van den Dries ja kumppanit (2009) ovat meta-analyysissään todenneet, että alle vuoden iässä adoptoitujen lasten kiintymyssuhteet ovat yhtä turvallisia kuin muillakin lapsilla, kun taas vanhemmalla iällä adoptoitujen lasten kiintymyssuhteet ovat useammin turvattomia. Ensimmäinen

vuosi on normatiivinen kehityskausi kiintymyssuhteen luomiseen, joten vauvojen on myös helpompaa luoda kiintymyssuhteita uusiin hoitajiin kuin vanhempien lasten (Dozier & Bick 2007). Ratkaisujen kiirehtiminen ei puolestaan välttämättä anna vanhemmille riittävästi aikaa muuttaa vuorovaikutus- ja huolenpitotaitojaan kuormittavia asioita (Wastell & White 2012). Mutta milloin on tarkoituksenmukaista odottaa ja milloin kiirehtiä?

Koska huostaanotto on julkisen vallan päätös, tulee kehityksellistä tietoa ottaa päätöksenteon käyttöön niin, että se on testattua, jaettua ja julki-lausuttua ja että se tunnistaa vauvan kehityksellisten tarpeiden ja oikeuksien rinnalla vanhempien oikeudet ja suomalaisen järjestelmän mahdollisuudet tukea vauvaa ja vanhempaa ilman huostaanottoa. Esitimme kirjoituksen alussa näkemyksen siitä, että vauvojen huostaanottoratkaisut ovat lastensuojelun vaikeimpia ratkaisuja. Päätösten tukena on yleensä monien eri tahojen asiantuntemusta. Silti voi olla niin, että yhteinen ymmärrys ja tieto lapsen kehityksellisistä tarpeista ja huostaanotosta ratkaisuna niiden turvaamiseen puuttuu. Siksi peräänkuulutamme uudenlaista suhtautumista vauvojen huostaanottoa koskevaan päätöksentekoon. Esitämme, että nyt olisi aika koota tutkimusperustainen näkemys siitä, milloin vauvan kehitys on vaarantunut huostaanottoa edellyttävällä tavalla ja miten huostaanotto toteutetaan tavalla, joka tukee vauvan kehitystä. Tämä edellyttää tutkimustiedon kokoamista monitieteisesti, tiedon soveltamista ja testaamista käytännössä, eri osapuolten kokemusten kuulemista ja sen pohjalta lasten ja perheiden parissa työskentelevien tueksi kehitettyä ohjeistusta. Vastausta odottava kysymys on tämä: eikö nyt olisi aika?

KIRJALLISUUS

- Ainsworth, Mary D. Salter & Blehar, Mary C. & Waters, Everett & Wall, Sally N. (1978) Patterns of attachment: A psychological study of the Strange Situation. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Atkinson, Leslie & Paglia, Angela & Coolbear, Jennifer & Niccols, Alison & Parker, Kevin C.H. & Guger, Sharon (2000) Attachment security: A meta-analysis of maternal mental health correlates. *Clinical Psychology Review* 20 (8), 1019–1040.
- Bakermans-Kranenburg, Marian J. & Steele, Howard & Zeanah, Charles H. & Rifkat, Muhamedrahimov, J. & Vorria, Panayiota & Dobrova-Krol, Natasha A. & Steele, Miriam & van IJzendoorn, Marinus H. & Juffer, Femmie & Gunnar, Megan R. (2014) Attachment and emotional development in institutional care: Characteristics and catch up. *Monographs of the Society for Research in Child Development* 76 (4), 62–91.
- Bardy, Marjatta (2001) Pikkulapsen sijoitus oman kodin ulkopuolelle – syrjäytymisen ja liittymisen risteyskohta. Teoksessa Irmeli Järventie & Hannele Sauli (toim.) Eriarvoinen lapsuus. Helsinki: WSOY, 47–82.
- Bell, Silvia M. & Ainsworth, Mary D. Salter (1972) Infant crying and maternal responsiveness. *Child Development* 43 (4), 1171–1190.
- Bergin, Christi & McCollough, Patricia (2009) Attachment in substance-exposed toddlers: The role of caregiving and exposure. *Infant Mental Health Journal* 30 (4), 407–423.
- van Bodegom, Miranda & Homberg, Judith R. & Henckens, Marloes J.A.G. (2017) Modulation of the hypothalamic-pituitary-adrenal axis by early life stress exposure. *Frontiers in Cellular Neuroscience* 11 (87), Published online 19 April 2017, doi: 10.3389/fncel.2017.00087
- Bovenschen, Ina & Lang, Katrin & Zimmermann, Janin & Fössel, Judith & Nowacki, Katja & Roland, Inga & Spangler, Gottfried (2016) Foster children's attachment behavior and representation: Influence of children's pre-placement experiences and foster caregiver's sensitivity. *Child Abuse & Neglect* 51, 323–335.
- Bowlby, John (1969) *Attachment and Loss, Vol. 1: Attachment*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Burns, Erin E. & Jackson, Joan L. & Harding, Hilary G. (2010) Child maltreatment, emotion regulation, and posttraumatic stress: The impact of emotional abuse. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma* 19 (8), 801–819.
- Carvalho, Janaina C.N. & Donat, Julia C. & Brunnet, Alice Einloft & Silva Thiago G. & Silva, Gustavo Ramos & Kristensen, Christian (2016) Cognitive, neurobiological and psychopathological alterations associated with child maltreatment: A review of systematic reviews. *Child Indications Research* 9 (2), 389–406.
- de Godzinsky, Virve (2014) Lapsen etu ja osallisuus hallinto-oikeuksien päätöksissä. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Doyle, Colleen & Cicchetti, Dante (2017) From the cradle to the grave: The effect of adverse caregiving environments on attachment and relationships throughout the lifespan. *Clinical Psychology and Scientific Practices* 24 (2), 203–217.
- Dozier, Mary & Bick, Johanna (2007) Changing Caregivers: Coping with Early adversity. *Pediatric Annals* 36 (4), 205–208.
- Fearon, R. Pasco & Bakermans-Kranenburg, Marian, J. & Van IJzendoorn, Marinus, H. & Lapsley, Anna-Marie & Roisman, Glenn, I. (2010) The significance of insecure attachment and disorganization in the development of children's externalizing behavior: a meta-analytic study. *Child Development* 81 (2), 435–456.
- Feldman, Ruth (2007) Parent–infant synchrony and the construction of shared timing: physiological precursors, developmental outcomes, and risk conditions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 48 (3/4), 329–335.
- Gabler, Sandra & Bovenschen, Ina & Lang, Katrin & Zimmermann, Janin & Nowacki, Katja & Kliewer, Josephine & Spangler, Gottfried (2014) Foster children's attachment security and behavior problems in the first six months of placement: associations with foster parents' stress and sensitivity. *Attachment & Human Development* 16 (5), 479–498.
- Green, Melissa J. & Tzoumakis, Stacy & McIntyre, Brooke & Kariuki, Maina & Laurens, Kristin R. & Dean, Kimberlie & Chilvers, Marilyn & Harris, Felicity & Butler, Merran & Brinkman, Sally A. & Carr, Vaughan J. (2018) Childhood maltreatment and early developmental vulnerabilities at age 5 years. *Child Development* 89 (5), 1599–1612.
- Groh, Ashley M. & Roisman, Glenn I. & van IJzendoorn, Marinus H. & Bakermans-Kranenburg, Marian J. & Fearon, Pasco (2012) The significance of insecure and disorganized attachment for children's internalizing symptoms: A meta-analytic study. *Child Development* 83 (2), 591–610.
- Groh, Ashley M. & Narayan, Angela J. (2019) Infant attachment insecurity and baseline physiological activity and physiological reactivity to interpersonal stress: A meta-analytic review. *Child Development* 90 (3), 679–693.
- Haltigan, John D. & Roisman, Glenn I. & Fraley, R. Chris (2013) The predictive significance of early caregiving experiences for symptoms of psychopathology through midadolescence: Enduring or transient effects? *Development and Psychopathology* 25 (1), 209–221.
- Hesse, Erik, & Main, Mary (2000) Disorganized infant, child and adult attachment: Collapse in behavioral and attentional strategies. *Journal of American Psychoanalytic Association* 48 (4), 1097–1127.
- Hestbaek, Anne-Dorthe & Höjer, Ingrid & Pösö, Tarja & Skivenes, Marit (2020) Child welfare removals of infants: Exploring policies and principles for decision-making in Nordic countries. *Children and Youth Services Review* 108. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104572>

- Hiitola, Johanna (2015) Hallittu vanhemmuus, sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasiakirjoissa. *Acta Universitatis Tamperensis* 2026. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hill, Daniel (2015). *Affect regulation theory: A clinical model*. W.W.Norton & Company: New York.
- Hillen, Thomas & Gafson, Leonie (2015) Why good placements matter: Pre-placement and placement risk factors associated with mental health disorders in pre-school children in foster care. *Clinical Child Psychology and Psychiatry* 20 (3), 486–499.
- Isoävi, Sanna & Lundén, Maija (2013) Vanhemman ja vauvan vuorovaikutuksellinen yhteissäätely. *Psykologia* 48 (05–06), 371–382.
- Kim, Pilyoung (2016) Human maternal brain plasticity: Adaptation to parenting. In Helena J. V. Rutherford & Linda C. Mayes (eds.) *Maternal brain plasticity: Preclinical and human research and implications for intervention*. *New Directions for Child and Adolescent Development* 153, 47–58.
- Kisely, Steve & Abajobir, Amanuel Alemu & Mills, Ryan & Strathearn, Lane & Clavarino, Alexandra & Najman, Jake Moses (2018) Child maltreatment and mental health problems in adulthood: birth cohort study. *The British Journal of Psychiatry* 213 (6), 698–703.
- Laine, Sanna & Pösö, Tarja & Ujula, Tatu (2018) Adop-tio lastensuojelussa – lukumääristä ja ominaispiir-teistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 83 (2), 199–207.
- Lang, Katrin & Bovenschen, Ina & Gabler, Sandra & Zimmermann, Janin & Nowacki, Katja & Kliewer, Josephine & Spangler, Gottfried (2016) Foster children's attachment security in the first year after placement: A longitudinal study of predictors. *Early Childhood Research Quarterly* 36 (3rd quarter), 269–280.
- Lastensuojelu 2017. Tilastoraportti 17. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Suomen virallinen tilasto. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136409/Tr17_18_LASU.pdf?sequence=5 (luettu 30.12.2019)
- Lionetti & Francesca, Pastore & Massimiliano & Barone, Lavinia (2015) Attachment in institutionalized children: A review and meta-analysis. *Child Abuse & Neglect* 42, 135–145.
- Main, Mary & Kaplan, Nancy & Cassidy, Jude (1985) Security in infancy, childhood and adulthood: A move to the level of representation. In Inge Bretherton & Everett Waters (eds.) *Growing points of attachment theory and research*. *Monographs of the Society for Research in Child Development* 50 (1–2, Serial No. 209), 66–104.
- Main, Mary & Solomon, Judith (1990) Procedures for identifying infants as disorganized/disoriented during the Ainsworth Strange Situation. In T.B. Brazelton & M.Yogman (eds.) *Attachment in the preschool years: Theory, research and intervention*. Chicago: University of Chicago Press, 121–160.
- Pajulo, Marjukka & Suchman, Nancy & Kalland, Mirjam & Mayes, Linda (2006) Enhancing the effectiveness of residential treatment for substance abusing pregnant and parenting women: Focus on maternal reflective functioning and mother-child relationship. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of The World Association for Infant Mental Health* 27 (5), 448–465.
- Pajulo, Marjukka & Pyykkönen, Nina & Kalland, Mirjam & Sinkkonen, Jari & Helenius, Hans & Punamäki, Raija-Leena & Suchman, Nancy (2012) Substance-abusing mothers in residential treatment with their babies: Importance of pre- and postnatal maternal reflective functioning. *Infant Mental Health Journal* 33 (1), 70–81.
- Pechtel, Pia & Pizzagalli, Diego A. (2011) Effects of early life stress on cognitive and affective function: an integrated review of human literature. *Psychopharmacology* 214, 55–70.
- Pervaniodou, Panagiota & Chrousos, George (2018) Early-Life Stress: From neuroendocrine mechanisms to stress-related disorders. *Hormone Research in Pediatrics* 89 (5), 372–379.
- Slade, Arietta & Grienenberger, John & Bernbach, Elizabeth & Levy, Dahlia & Locker, Alison (2005) Maternal reflective functioning and attachment: Considering the transmission gap. *Attachment and Human Development* 7 (3), 283–298.
- Stovall, K.Chase & Dozier, Mary (1998) Infants in foster care: An attachment theory perspective *Tilastoraportti* 9 (2018) Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten sijoitusten kestot 2016. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018042318219> (luettu 30.12.2019)
- Tronick, Edward (2007) *The neurobehavioral and social-emotional development of infants and children*. W.W.Norton: New York.
- Van den Dries, Linda & Juffer, Femmie & van IJzendoorn, Marinus H & Bakermans-Kranenburg, Marian J (2009) Fostering security? A meta-analysis of attachment in adopted children. *Children and Youth Services Review* 31 (3), 410–421.
- Verhage, Marije L. & Schuengel, Carlo & Madigan, Sheri & Fearon, Richard M. Pasco & Oosterman, Mirjam & Cassibba, Rosalinda & Bakermans-Kranenburg, Marian J. & van IJzendoorn, Marinus H. (2016) Narrowing the transmission gap: A synthesis of three decades of research on intergenerational transmission of attachment. *Psychological Bulletin* 142 (4), 337–366.
- Ward, Harriet & Munro, Emily & Dearden, Chris (2006) *Babies and Young Children in Care. Life Pathways, Decision-making and Practice*. London: Jessica Kingsley.
- Ward, Harriet & Brown, Rebecca (2013) Decision-making within a child's timeframe: a response. Reprinted from *Family Law Journal* September 43, 1181–1186.
- Wastell, David & White, Sue (2012) Blinded by neuroscience: social policy, the family and the infant brain'. *Families, Relationships and Societies* 1 (3), 397–414.

TIIVISTELMÄ

Marjo Flykt & Raija-Leena Punamäki & Tarja Pösö: Vauvojen huostaanotto kehityksellisenä ja tutkimusperustaisena kysymyksenä

Lapsen ensimmäisen ikävuosi on intensiivinen ja vaikutuksiltaan kauaskantoinen kehitysvaihe. Tämän vuoksi ei ole merkityksetöntä, miten lapsen kehitys turvataan tilanteissa, joissa vanhempien tai muiden lapsesta vastuussa olevien aikuisten puutteellinen huolenpito haittaa vauvan kehitystä. Huostaanotto voi olla joissakin tilanteissa oikea ratkaisu, mutta usein jokin muu ratkaisu on parempi. Vauvojen huostaanottoratkaisuja pidetään yhtenä lastensuojelun vaikeimmista päätöksistä, ja siksi on yllättävää, että päätöksentekijöitä ei ole toistaiseksi tuettu tarkemman, systemaattisen ohjeistuksen pohjalta. Kirjoituksemme tavoitteena onkin herättää keskustelua siitä, miten olisi mahdollista tukea vauvojen huostaanottopäätöksentekoa tutkimusperustaisesti ja nykyistä monialaisemman kokonaistiedon ja -ymmärryksen avulla.

Vauvaiässä sosiaalis-emotionaalinen, sensorimotorinen ja neurofysiologinen kehitys on intensiivistä, ja

kirjoituksessa analysoidaan, miten kehityksellinen näkökulma voi toteutua vauvojen huostaanoton arvioinnissa ja ratkaisuissa. Edelleen esitellään alle 1-vuotiaiden lasten huostaanottojen ominaispiirteitä analysoimalla huostaanottojen määriä ja kahden kunnan huostaanottoratkaisuja tietyltä ajalta. Alle 1-vuotiaiden vauvojen huostaanotot ovat harvinaisia Suomessa. Sen sijaan vauvoja sijoitetaan kodin ulkopuolelle kiireellisinä sijoituksina ja avohuollon tukitoimenpiteinä. Monet sijoitukset jatkuvat vauvan toisella ikävuodella. Vauvaiässä intensiiviset kehitykselliset muutokset tapahtuvat tiiviissä vuorovaikutuksessa pääasiallisen hoitajan kanssa. Vauvan optimaalisen kehityksen kannalta on siis erittäin tärkeää tarjota oikein ajoitettua ja riittävää tukea lastensuojelun osana. Huostaanotto on julkisen vallan päätös, jossa tulee tunnistaa vauvan kehityksellisten tarpeiden ja oikeuksien rinnalla vanhempien oikeudet ja suomalaisen järjestelmän mahdollisuudet tukea vauvaa ja vanhempaa ilman huostaanottoa. Päätöksenteon tueksi tulee tarjota kehitykselliseen tietoon perustuvaa testattua, jaettua ja julkilausuttua ohjeistusta.